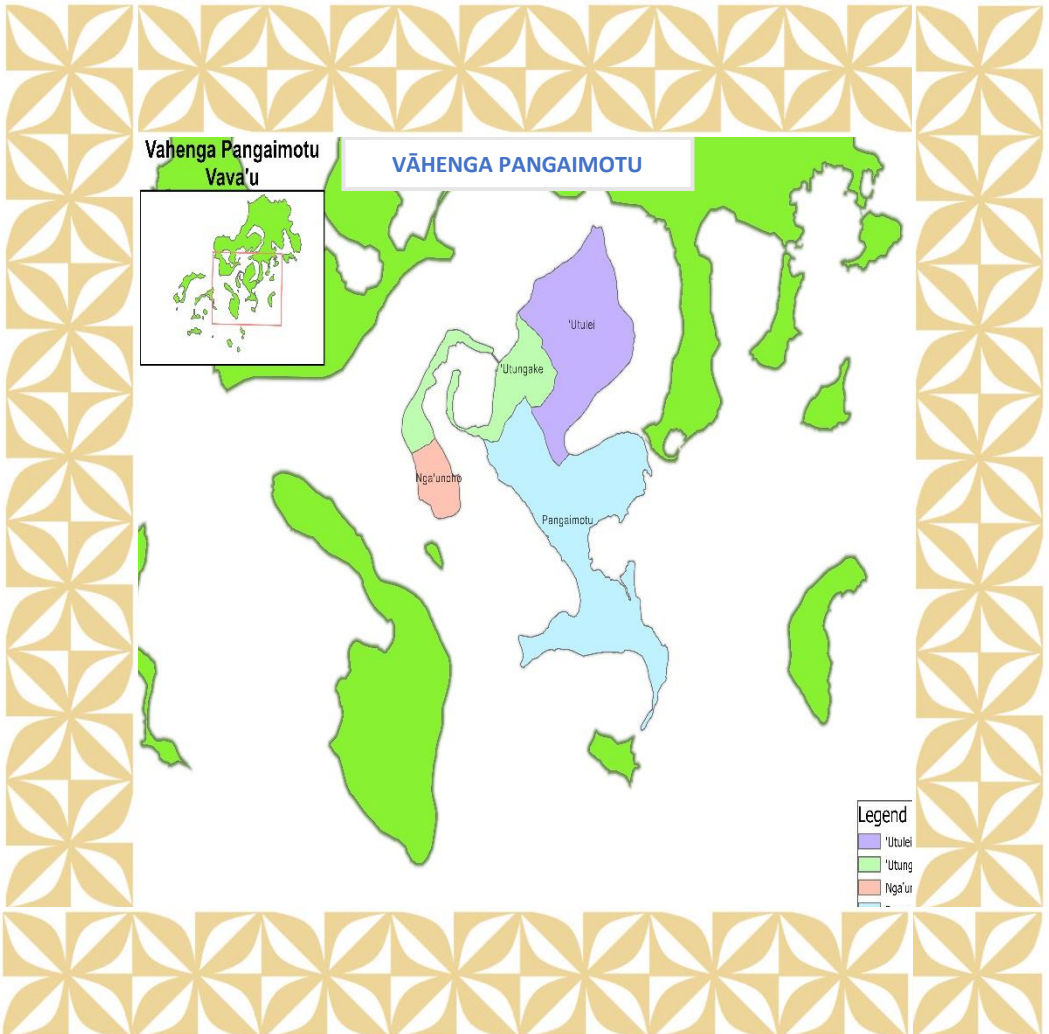

Pule'anga 'o Tonga

**FAKAMATALA FAKAVAHENGA KI HE VAHENGA KO
PANGAIMOTU.**

“TUKU ATU 'O E FAKAMATALÁ KI HE TOKO TAHA KOTOA”

Tonga Statistics Department
P.O. Box 149
Nukuálofa ,
Kingdom of Tonga

Website: <https://tongastats.gov.to>

Email: dept@stats.gov.to

Kanotohi

Talateu.....	1
Ko e kakai' mo honau tu'unga fakatemokalafi'.....	1
Kakai 'oku faingataá'ia'.....	6
Huhu malu'i Koviti 19 pea mo hono 'uhinga 'o e 'ikai ke huhu malu'i ai.....	7
To'onga mo'ui 'a e kakai'.....	7
Lesisita fili'.....	9
Kakai' moe ma'u ngāue'.....	10
Ko e fakamatala 'o e ngaahi 'api nofo'anga.....	11

Lisi 'o e Ngaahi Tēpile'

Tēpile 1: Tokolahi 'o e kakai mo e lahi 'a e ápi nofoánga 'i he kolo' ni 2021, 2016, 2011.	1
Tēpile 2: Tokolahi 'o e kakai' 'i he feitu'u na'e fanau'i ai kinautolu'.....	2
Tēpile 3: Tokolahi 'o e kakai' mo honau tu'unga fakamali'.....	2
Tēpile 4: Tokolahi 'o e kakai' mo 'enau tui fakalotu/siasi'.....	2
Tēpile 5: Tokolahi 'o e kakai fefine mo e tangata mo honau ta'u motu'a'.....	3
Tēpile 6: Tokolahi 'o e kakai fefine mo e tangata 'oku nau 'i he ako'.....	4
Tēpile 7: Tokolahi 'o e kakai ta'u 10 ki 'olunga 'oku nau ngāue'aki 'a e 'initaneti' mo e feitu'u'.....	4
Tēpile 8: Tokolahi 'o e kakai 'i he ta'u 10 ki 'olunga, 'oku nau ngāue'aki 'a e telefoni to'oto'o' ki he 'initaneti'pea mo e taumu'a hono ngaue'aki e 'initaneti.	5
Tēpile 9: Tokolahi 'o e kakai 'i he ta'u 2 pe lahi ange 'oku nau faingataá'ia.	6
Tēpile 10: Huhu malu'i Koviti 19 mo e 'uhinga 'o e 'ikai ke huhu malu'i.	7
Tēpile 11: Tokolahi 'o e ma'u Kava - Tonga' 'i he ta'u 10 pe lahi ange.	7
Tēpile 12: Tokolahi 'o e ma'u Kava mālohi' 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 10 pe lahi ange.	8
Tēpile 13: Tokolahi 'o e kakai ifi sikaleti' 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 10 pe lahi ange.	8
Tēpile 14: Tokolahi ó e kakai ifi tapaka-Tonga' 'i he ta'u 10 pe lahi ange'.....	9
Tēpile 15: Tokolahi 'o e kakai tangata mo e fefine 'i he ta' u 21 pe lahi ange ne nau lesisita fili pea mo e 'uhinga na' e 'ikai kenau lesisita fili.....	9
Tēpile 16: Tokolahi 'o e kakai ta'u 15 ki 'olunga mo 'enau ngāue lolotonga.....	10
Tēpile 17: Kātoa 'o e ma'u ngāue mo e 'ikai ha ngāue 'i he ta'u 15 ki 'olunga.....	10
Tēpile 18: To'utupu ma'u ngāue mo e 'ikai ma'u ngāue.....	10
Tēpile 19: Tokolahi 'o e kakai ta'u 15 ki 'olunga mo honau lakanga ngāue.....	11
Tēpile 20: Polokalama Ngaue Fakataimi ki Tu'apule'anga.....	11
Tēpile 21: Tefito'i ma'u'anga pa'anga 'o e 'api nofo'anga.....	12
Tēpile 22: Ko e pa'anga ma'u pe foaki mai mei tu'apule'anga mo fakalotofonua ki he ngaahi 'api.....	12
Tēpile 23: Founa hono ma'u 'o ha kelekele pe 'api nofo'anga.....	12
Tēpile 24: Ko e lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga' mo e naunau 'oku langa'aki 'a e fale'.....	13
Tēpile 25: Ma'u'anga vai inu.....	13
Tēpile 26: Fa'ahinga 'o e falemālōlō mo honau tu'u'anga 'i he 'api nofo'anga'.....	14
Tēpile 27: Ma'u'anga ivi feime'atokoni 'i he 'api nofo'anga' pea mo hono tu'u'anga'.....	14
Tēpile 28: Kato ke mouí áki é he ápi ni he houa é 72.....	15
Tēpile 29: Lahi 'o e ngaahi 'api 'oku nau ngāue'aki e founa hono faka'auha 'o e veve'.....	15
Tēpile 30: Ko e ngaahi koloa pe naunau 'i he 'api nofo'anga'.....	16

Lisi 'o e Ngaahi Fakatātā

Fakatataa 1: Pēsēti 'o e tokolahi 'o e kakai mo 'enau tui fakalotu pe siasi.....	3
Fakatataa 2: Pēsēti 'o e founa hono ma'u 'o ha 'api.....	13

Talateu

Ko e fakamatala fakakolo ko 'ení, 'oku ne fakatahataha'i 'a e ngaahi fakamatala mahu'inga na'a mou tuku mai ki he Potungāue Sitetisitika 'a Tonga', lolotonga 'a hono fakahoko 'o e Tohi Kakai fakamuimui taha', 'i he ta'u 2021. Ko e ngaahi fakamatala ne mou vahevahe mai', **ko e koloa mahu'inga mo fisifisimu'a ia ki he Potungāue pea mo e fonua'**. Ko e ngaahi fakamatala' ni 'oku tokoni lahi ia ki he ngaahi palani fakamāmani lahi, mo e taumu'a fakalalaka tu'uloa' (SDG) kae'uma'ā 'a e ngaahi kaveinga ngāue 'i he Palani Fakalalaka Fakafonua 'a Tonga' II (TDSF II).

'Oku 'ikai ko ia pē, ka 'oku toe tokoni lahi foki 'a e ngaahi fakamatala na'a mou vahevahe mai ki hono a'usia 'o e ngaahi taumu'a ngāue 'a e Potungāue Sitetistika 'a Tonga'; 'o kau ki ai hono **"a'usia 'o ha tu'unga 'oku laulōtahā; pea ke falala'anga mo tonu 'a e ngaahi fakamatala 'oku tuku atu mei he potungāue"**. Ko ia, 'oku matu'aki tokoni 'aupito 'a e ngaahi fakamatala kuo mou 'omai', ki hono fatu mo lalanga 'o e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'a e pule'anga' mo e fonua' fakalūkufua foki.

FAKAMATALA FAKAVAHENGA KI HE VAHENGA KO PANGAIMOTU

Hingoa 'o e vāhenga'	Pangaimotu
Hingoa 'o e vāhefonua'	Vava'u
Hingoa 'o e vāhenga fili'	Vava'u 14

Ko e kakai' mo honau tu'unga fakatemokalafi'.

Ko e koloa mahu'inga taha 'o ha fonua ko hono kakai' he ko kinautolu 'oku nau tokoni ki hono langa fakalalaka faka'ekonomika 'o e fonua ko ia. 'I he'ene pehē, 'oku tuku atu ai 'a e ngaahi fakamatala' ni fekau'aki moe tokolahi 'o e kakai' mo honau tu'unga fakatemokalafi ko e'uhi ke 'ilo mo ma'u tatau ki ai 'a e tokotaha kotoa 'i he kolo ni.

Tēpile 1: Tokolahi 'o e kakai mo e lahi 'a e āpi nofo'anga 'i he kolo' ni 2021, 2016, 2011.

1.1: Tokolahi 'o e kakai tangata' mo e fefine'	Tokolahi e kakai		
	2021	2016	2011
Kātoa	1,197	1,242	1,325
Tangata	571	598	675
Fefine	626	644	650
<i>'Avalisi e tokolahi e kakai tangata' ki he kakai fefine 'e toko 100 kotoa pē.</i>	91	93	104
1.2: Ngaahi 'api nofo'anga	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga 'i he 2021		
Kātoa	277		
'Api nofo'anga 'oku nofo'i	237		
'Api nofo'anga 'ikai nofo'i	40		
<i>'Avalisi 'o e tokolahi 'i he 'api nofo'anga</i>	5		

Ko e tokolahi 'o e kakai na'e nofo 'i he vahenga' ni 'i he Tohi Kakai 'o e 2021 na'e fe'unga mo e toko 1,197, ko e holo 'aki ia 'a e toko 45 mei he Tohi Kakai 'o e 2016 pea holo 'aki 'a e toko 128 mei he Tohi Kakai 'o e 2011. Mei he ngaahi ta'u ko ia' na'e hā 'a e tokolahi ange 'a e kakai fefine 'i he kakai tangata (Tepile 1.1).

Ko e ngaahi 'api nofo'anga fakakātoa foki 'e 237 na'e nofo'í, pea ko e 'api nofo'anga leva 'e 40 na'e 'ikai nofo'í. 'Oku fakafuofua leva ki he toko 5 'a e 'avalisi 'o e tokolahi 'oku nofo 'i he 'api nofo'anga (Tepile 1.2).

Tēpile 2: Tokolahi 'o e kakai' 'i he feitu'u na'e fanau'i ai kinautolu'.

Kolo 'o e fa'ē he taimi ne fanau'i ai ha tokotaha	Tokolahi e kakai
Kātoa	1,197
Vahenga Pangaimotu	828
Fana'ui 'i he kolo kehe 'i Tonga' ni	347
Fana'ui 'i he fonua muli'	22

Ko e tokolahi taha 'o e kakai' na'e fanau'i pe 'i he vahenga Pangaimotu', 'a ia ko e toko 828. Ko e toko 347 leva ne fanau'i kinautolu 'i he ngaahi kolo kehe pe 'i Tonga ni, pea ko e toko 22 ne fanau'i 'i he ngaahi fonua muli.

Tēpile 3: Tokolahi 'o e kakai' mo honau tu'unga fakamali'.

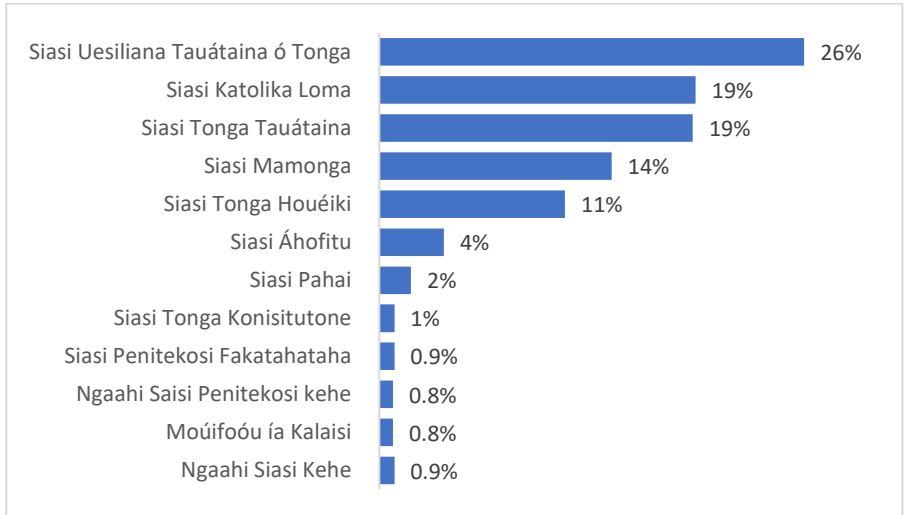
Tu'unga fakamali	Tokolahi e kakai
Katoa	1,197
Te'eki Mali	704
Mali	424
Uitou	48
Vete mali	12
Mavae mo e mali	5
Nonofo fakamali	4

Ko e tokolahi taha 'o e kakai' ko e ni'ihī na'e te'eki mali 'a ia ko e toko 704 pea hoko hake ki ai ko kinautolu ko ia kuo nau 'osi mali 'a ia ko e toko 424. Ko e toenga leva 'o e kakai 'oku kau ki ai 'a e toko 48 ko e kau uitou, toko 5 ko e ni'ihī kuo mavae moe mali, toko 12 kuo vete mo e mali, pea ko e toko 4 leva ko e nonofo fakamali.

Tēpile 4: Tokolahi 'o e kakai' mo 'enua tui fakalotu/siasi'.

Lotu/ Siasi	Tokolahi e kakai
Kātoa	1,197
Siasi Uesiliana Tau'atina 'o Tonga	309
Siasi Katolika Loma	230
Siasi Tonga Tau'atina	228
Siasi Māmonga	169
Siasi Tonga Hou'eiki	135
Siasi 'Ahofitu	47
Bahai Faith	23
Siasi Tonga Konisitutone	11
Siasi Penitekosi Fakatahataha	11
Ngaahi Siasi Penitekosi kehe	10
Mou'i Fo'ou 'a Kalaisi	10
Ngaahi siasi kehe	11
Ikai kau ki ha siasi	3

Fakataata 1: Pēsēti 'o e tokolahi 'o e kakai mo 'enau tui fakalotu pe siasi.

Ko e tokolahi taha 'o e kakai' na'a nau kau ki he Siasi Uesiliana Tau'ataina 'o Tonga 'a ia ko e toko 309, pea hoko hake ki ai 'a kinautolu 'oku nau kau ki he Siasi Katolika Loma ko e toko 230. Ko e siasi leva ne tokosi'i taha' ko e ngaahi siasi kehe, Siasi Mo'ui Fo'ou 'ia Kalaisi mo e ni'ihina na'e 'ikai ke kau ki ha siasi.

Tēpile 5: Tokolahi 'o e kakai fefine mo e tangata mo honau ta'u motu'a'.

Tokolahi 'o e kakai' mo honau ta'u motu'a'	Kātoa	Tangata	Fefine
Kātoa	1,197	571	626
Si'isi'i hifo 'i he ta'u 1	18	8	10
Ta'u 1 - 4	86	42	44
Ta'u 5 - 9	173	92	81
Ta'u 10 - 14	169	82	87
Ta'u 15 - 19	140	63	77
Ta'u 20 - 24	82	40	42
Ta'u 25 - 29	57	25	32
Ta'u 30 - 34	57	22	35
Ta'u 35 - 39	62	31	31
Ta'u 40 - 44	60	32	28
Ta'u 45 - 49	56	23	33
Ta'u 50 - 54	68	35	33
Ta'u 55 - 59	49	23	26
Ta'u 60 - 64	43	22	21
Ta'u 65 - 69	29	12	17
Ta'u 70 pea lahi ange	48	19	29

Ko e tokolahi taha 'o e kakai' 'a ia ko e toko 173 ko e longai fanau mei he ta'u 5–9, 'o tokolahi taha ange pe 'a e fanau tangata 'i he fanau fefine'. Ko e kulupu tokosi'i taha leva ko e fanau 'oku 'i he ta'u si'i hifo 'i he ta'u 1, 'a ia ko e toko 18. Na'e tokolahi ange foki 'a e kakai fefine kuo nau 'ausia 'a e ta'u 70 pe lahi hake' 'i hono fakahoa ki he kakai tangata.

Tēpīle 6: Tokolahi 'o e kakai fefine mo e tangata 'oku nau 'i he ako'.

Fānau ako lolotonga mo honau ta'u motu'a	Kātoa	Tangata	Fefine
Katoa	444	207	237
Ta'u 5 - 9	157	82	75
Ta'u 10 - 14	161	77	84
Ta'u 15 - 19	104	41	63
Ta'u 20 - 24	16	5	11
Ta'u 25 - 29	1	-	1
Ta'u 30 - 34	2	-	2
Ta'u 35 pe lahiange	3	2	1

Ko e tokolahi taha 'o e fanau ne 'osi lesisita ki he ako' ko e fanau 'e toko 161 'a ia 'oku nau 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 10-14, ko e tokolahi taha ai ko e fanau fefine 'e toko 84 pea mo e fanau tangata' 'e toko 77. Ko e kulupu tokosi'i taha leva 'oku kei ako' ko e toko 1 mei he ta'u motu'a 'o e ta'u 25 - 29.

Tēpīle 7: Tokolahi 'o e kakai ta'u 10 ki 'olunga 'oku nau ngāue'aki 'a e 'initaneti' mo e feitu'u'.

Malava ngāue'aki 'a e 'initaneti'	Kātoa	Tangata	Fefine
Kātoa	920	429	491
'ikai	460	222	238
'lo	460	207	253
Feitu'u 'oku ngāue'aki ai e 'initaneti'			
Api nofo'anga	458	205	253
Fale 'initaneti	5	2	3
Api kehe	86	34	52
Ngaue'anga	31	16	15
Apiako	38	9	29
Feitu'u makehe	-	-	-

Ko e toko 460, ko e fa'ahinga 'oku nau malava ke ngaue'aki e 'initaneti, 'o lahitaha pe ko e ngaue'aki mei honau ngaahi 'api nofo'anga (458). Ko e toenga leva 'o e kakai' ko e toko 460 na'e'ikai kenau malava ke ngaue'aki 'a e 'initaneti.

Tēpīle 8: Tokolahi 'o e kakai 'i he ta'u 10 ki 'olunga, 'oku nau ngāue'aki 'a e telefoni to'oto'o' ki he 'initaneti'pea mo e taumu'a hono ngaue'aki e 'initaneti.

Ngāue'aki ha telefoni to'oto'o.	Kātoa	Tangata	Fefine
Kātoa	920	429	491
'Ikai	409	192	217
'Io	511	237	274
Io ngaue'aki TCC	43	23	20
Io ngaue'aki Digicel	430	193	237
Io ngaue'aki fakatou'osi 'a e TCC moe Digicel	38	21	17
Malava ma'u ha 'initaneti he telefoni to'oto'o'			
Kātoa	511	237	274
'Ikai	26	15	11
'Io	485	222	263
Io ngaue'aki TCC	36	20	16
Io ngaue'aki Digicel	411	182	229
Io ngaue'aki fakatou'osi 'a e TCC moe Digicel	38	20	18
Taumu'a 'o e ngāue'aki e 'initaneti' he telefoni to'oto'o'			
Fakaako	70	18	52
Mitia fakasosiale	441	199	242
Fakangaue pe fakapisinisi	56	34	22
Tanaki Fakamatala	62	34	28
Fetu'utaki	433	193	240
Faiva Ngaluope	179	86	93
Fakatau pe fakamatala 'o ha koloa	23	8	15
Founga fetu'utaki makehe	1	-	1

Na'e fe'unga mo e toko 511 'a e kakai na'a nau malava 'o ngāue'aki 'a e telefoni to'oto'o', pea ko e tokolahi taha 'a ia ko e toko 411 na'a nau ngaue'aki 'a e kautaha telefoni Digicel. 'I he fa'ahinga ko 'eni', ko e tokolahi taha 'iate kinautolu 'a ia ko e toko 441 na'a nau ngāue'aki 'a e 'initaneti ki he mitia fakasosiale.

Kakai 'oku faingataá'ia'.

'I he taumu'a fakalalaka tu'uloa' mo e ngaahi taumu'a fakafonua 'a e fonua 'oku fai 'a hono tokangaekina makehe 'o e kakai 'oku 'i ai ha ngaahi faingata'a'ia 'oku ne uesia 'enau sio pe vakai', fanongo', 'alu pe lue', manatu', tokaangaekina fakatautaha' pea mo e fetu'utaki'. Ko e kaveinga' ke fakapapau'i 'oku 'ikai ongo'i 'e he fa'ahinga ko 'eni 'oku fakasi'ia pe li'ekina kinautolu.

Tēpile 9: Tokolahi 'o e kakai 'i he ta'u 2 pe lahi ange 'oku nau faingataá'ia.

Sio/Vakai	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ha faingataá'ia he vakai	968	476	492
Faingata'a'ia si'isi'i pē	110	40	70
Faingata'a'ia lahi	15	5	10
Po'uli 'a e vakai	-	-	-
Katoa	1,093	521	572
Fanongo	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ha faingata'a'ia he fanongo	1,047	501	546
Faingata'a'ia si'isi'i pē	31	14	17
Faingata'a'ia lahi	15	6	9
'Ikai ke toe lava 'o fanongo	-	-	-
Katoa	1,093	521	572
'Alu/Lue	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ha faingataá'ia he álu/lue	1,004	490	514
Faingataá'ia si'isi'i pe	70	26	44
Faingataá'ia lahi	17	5	12
'Ikai lava ke toe 'alu/lue	2	-	2
Katoa	1,093	521	572
Manatu	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ha faingata'a'ia he manatu	1,055	507	548
Faingata'a'ia si'isi'i pē	31	10	21
Faingata'a'ia lahi	7	4	3
'Ikai ke toe lava 'o manatu	-	-	-
Katoa	1,093	521	572
Tokangaekina fakatautaha	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ha faingata'a'ia he tokangaekina	1,069	513	556
Faingata'a'ia si'isi'i pē	16	5	11
Faingata'a'ia lahi	7	3	4
'Ikai lava ke ne tokanga'i ia	1	-	1
Katoa	1,093	521	572
Fetu'utaki	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ha faingata'a'ia he fetu'utaki	1,078	515	563
Faingata'a'ia si'isi'i pē	10	3	7
Faingata'a'ia lahi	5	3	2
'Ikai lava 'o fetu'utaki	-	-	-
Katoa	1,093	521	572

Na'e laka hake 'i he pēseti 'e 99 'a e kakai na'e 'ikai tenau ongo'i ha faingataá'ia 'i he'enau sio' pe vakai', 'alu' pe lue', manatu', fanongo', fetu'utaki' pe ko hono tokangaekina pe 'e kinautolu fakafo'ituitui 'a kinautolu'. Ko e pēseti leva pē 'e 1 pe si'i hifo ai na'a nau fehangaangai mo ha ngaahi faingataá'ia lahi 'o a'u kiate kinautolu ne 'ikai toe lava ke fakahoko ha ngāue.

Huhu malu'i Koviti 19 pea mo hono 'uhinga 'o e 'ikai ke huhu malu' ai.

Tēpile 10: Huhu malu'i Koviti 19 mo e 'uhinga 'o e 'ikai ke huhu malu'.

Huhu Koviti 19	Kātoa	Tangata	Fefine
Katoa	849	388	461
Ikai	29	10	19
lo ('uluaki huhu)	203	90	113
lo (huhu hono ua)	617	288	329
'UHINGA 'O E 'IKAI KE HUHU MALU'I KOVITI 19			
Katoa	29	10	19
'Ikai lava ke ma'u pe faingamalie e huhu malu'i	3	1	2
Hoha'a ki he ngaahi nunu'a 'e ala hoko he huhu malu'i	5	-	5
'Oku 'ikai keu falala ki he huhu malu'i	12	4	8
'Oku 'ikai keu fa'a tui ki ha huhu malu'i	4	2	2
'Oku 'ikai keu 'ilo pe 'e ngaue lelei 'a e huhu malu'i	1	1	-
'Ikai fe'unga mo e huhu malu'i	4	2	2

Ko e tokolahi taha 'o e kakai' na'e 'osi huhu malu'i tu'o ua kinautolu mei he Koviti 19 (617). Kaikehe, ko e toko 29 na'e 'ikai kenau huhu malu'i pea ko e 'uhinga tefito ki he ni'ihiki tokolahi ko 'eni', ko e 'ikai kenau falala ki he huhu malu'i 'o kau ki ai 'a e toko 12.

To'onga mo'ui 'a e kakai'.

Tēpile 11: Tokolahi 'o e ma'u Kava - Tonga' 'i he ta'u 10 pe lahi ange.

Kava - Tonga	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ma'u Kava - Tonga	719	230	489
Ma'u Kava - Tonga	201	199	2
Kulupu fakata'u			
Ta'u 10 - 14	1	1	-
Ta'u 15 - 19	14	14	-
Ta'u 20 - 24	21	21	-
Ta'u 25 - 29	16	16	-
Ta'u 30 - 34	13	13	-
Ta'u 35 pe lahi ange	136	134	2
Hokohoko pe tu'o lahi			
Toki fakahoko pe 'i ha katoanga makehe	20	18	2
Tu'o 1 'i he uike	48	48	-
Tu'o 2 -3 'i he uike	92	92	-
Tu'o 4 - 6 'i he uike	14	14	-
'Aho mo e po kotoa pe	27	27	-

Na'e fe'unga mo e toko 201 'o e tokolahi 'o e kau ma'u kava tonga, pea ne tokolahi taha pe ai 'a e kakai tangata (199). Ko e tokolahi taha 'o e kau ma'u kava Tonga' na'a nau 'i he ta'u motu'a ko e ta'u 35 pe lahi ange, 'a ia na'a nau toki ma'u kava Tonga tu'o 2 ki he 3 'i he uike (92).

Tēpīle 12: Tokolahi 'o e ma'u Kava mālohi' 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 10 pe lahi ange.

Kava mālohi	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ika'i ma'u Kava mālohi	764	307	457
Ma'u Kava mālohi	156	122	34
Kulupu fakata'u			
Ta'u 10 - 14	-	-	-
Ta'u 15 - 19	16	16	-
Ta'u 20 - 24	18	13	5
Ta'u 25 - 29	22	15	7
Ta'u 30 - 34	18	11	7
Ta'u 35 mo e lahi ange	82	67	15
Hokohoko pe tu'olahi			
Tataitaha, tu'o 1 - 2 'i he uike	98	74	24
Toki fakahoko pe 'i ha me'a 'oku fai tu'o 3 - 7 'i he uike.	35	28	7
Taimi e ni'ihī, tu'o 8 - 14 'i he uike	20	17	3
Ma'upe, tu'o 15 - 21 'i he uike	3	3	-
Hokohoko, tu'o 22 pe lahi ange 'i he uike	-	-	-

Na'e fe'unga 'a e kau ma'u kava malohi' mo e toko 156, 'a ia ne tokolahi taha pe ai ko e kakai tangata (122). Mei he kau ma'u kava malohi' ko e tokolahi taha' ko e fa'ahinga ko ia 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 35 pe lahi ange, 'a ia na'a nau toki ma'u kava malohi tu'o 1-2 pe 'i he uike (98).

Tēpīle 13: Tokolahi 'o e kakai ifi sikaleti' 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 10 pe lahi ange.

Ifi sikaleti	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ika'i ifi sikaleti	762	303	459
Ifi sikaleti	158	126	32
Kulupu fakata'u			
Ta'u 10 - 14	1	-	1
Ta'u 15 - 19	17	17	-
Ta'u 20 - 24	14	13	1
Ta'u 25 - 29	20	17	3
Ta'u 30 - 34	18	9	9
Ta'u 35 pe lahi ange	88	70	18
Hokohoko pe tu'olahi			
Si'isi'i, puha tapaka 'e 1 'i he uike.	71	57	14
Tataaitaha fo'i sikaleti 'e 5 'i he 'aho	44	38	6
Hokohoko, puha sikaleti 'e 1 'i he 'aho	29	20	9
Ifi lahi, puha sikaleti e 1 pe lahi ange 'i he 'aho	14	11	3

Na'e fe'unga mo e toko 158 'a e fakakātoa 'o kinautolu na'e ifi sikaleti', pea ko e tokolahi taha' pe ko e kakai tangata (126). Mei he kau ifi sikaleti', ko e tokolahi taha 'o kinautolu' na'a nau 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 35 pe lahi ange, 'a ia na'a nau ifi ha puha sikaleti 'e 1 'i he uike (71).

Tēpile 14: Tokolahi ó e kakai ifi tapaka-Tonga' 'i he ta'u 10 pe lahi ange'

Ifi tapaka Tonga	Kātoa	Tangata	Fefine
'Ikai ifi tapaka Tonga	743	281	462
Ifi tapaka Tonga	177	148	29
Kulupu fakata'u			
Ta'u 10 – 14	1	1	-
Ta'u 15 - 19	21	20	1
Ta'u 20 - 24	19	17	2
Ta'u 25 - 29	19	16	3
Ta'u 30 - 34	19	10	9
Ta'u 35 pe lahi ange	98	84	14
Hokohoko pe tu'o lahi			
Si'isi'i, fo'i tapaka 'e 1 - 2 'i he 'aho.	47	39	8
Toki fakahoko pe 'i ha ngaahi katoanga 'oku fai, fo'i tapaka 'e 5 'i he 'aho.	53	45	8
Hokohoko, fo'i tapaka 'e 10 'i he 'aho.	44	36	8
Ifi lahi e fo'i tapaka 'e 15 'i he 'aho.	33	28	5

Na'e fe'unga mo e toko 177 'a e tokolahi 'o kinautolu na'a nau ifi tapaka-Tonga', 'a ia ko e tokolahi taha' pe ai ko e kakai tangata (148). Ko e tokolahi taha 'o e kau ifi tapaka-Tonga ko e fa'ahinga 'i he ta'u motu'a 'o e ta'u 35 pe lahi ange , 'a ia na'a nau ifi ha fo'i tapaka 'e 5 'i he 'aho (53).

Lesisita fili'.

Tēpile 15: Tokolahi 'o e kakai tangata mo e fefine 'i he ta' u 21 pe lahi ange ne nau lesisita fili pea mo e 'uhinga na' e 'ikai kenau lesisita fili.

Lesisita fili	Kātoa	Tangata	Fefine
Kātoa	590	274	316
'Osi lesisita ke fili	537	248	289
Te'eki ai ke lesisita ke fili	53	26	27
'UHINGA NA'E 'IKAI KE LESISITA FILI AI	Katoa	Tangata	Fefine
Kātoa	53	26	27
Na'e folau ki tu'apule'anga	3	2	1
Tokavaivai	6	1	5
Na'e puke	5	2	3
Faingataá'ia fakaesino	4	1	3
Na'e 'Ikai mahu'inga'ia he fili	3	1	2
Na'e ilkai 'ilo 'a e feitu'u fai'anga lesisita fili	10	7	3
Ikai 'ilo'i	-	-	-
Ikai ko ha tangata'i fonua	8	4	4
Palopalema kaati faka fonua (mole, osi hono 'aonga)	3	3	-
Ikai ke asi e hingoa he lisi	-	-	-
Mo'ua	-	-	-
Tomui	4	2	2
Ha toe 'uhinga kehe	7	3	4

Na'e fe'unga mo e toko 537 'a e fakakātoa 'o kinautolu ne nau 'osi lesisita fili, pea ko e toenga leva, ko e toko 53 'a ia na'e te'eki ai kenau lesisita fili. Ko e tokolahi taha' ko e toko 10, na'a nau fakahā 'a e 'uhinga ko e 'ikai kenau 'ilo 'a e feitu'u fai'anga lesisita fili.

Kakai' moe ma'u ngāue'.

Tēpile 16: Tokolahi 'o e kakai ta'u 15 ki 'olunga mo 'enau ngāue lolotonga.

Ngaue Lolotonga	Kātoa	Tangata	Fefine
Kātoa	751	347	404
Ngāue ke ma'u vāhenga	125	84	41
Ngāue I ha faahinga ngaue'anga pe	18	13	5
Ngāue taautaha	212	127	85
Lolotonga ako	111	40	71
Ngāue faka'api	229	54	175
Ngāue ki he famili 'ikai ma'u vāhenga	12	7	5
Ngāue 'ikai fakakouna	-	-	-
Ngāue faka-volenitia 'ikai ma'u vahenga	4	3	1
Lolotonga fakasio ngaue	10	9	1
Malōlō mei he ngāue'anga pe toulekeleka	12	5	7
Faingata'a'ia fakaesino pe faka'atamai	18	5	13

Ko e lahitaha 'o e ngaahi ngāue lolotonga' ko e ngāue faka'api, 'a ia na'e kau ki ai 'a e toko 229, 'a ia ko e tokolahi taha' ko e kakai fefine 'e toko 175 mo e kakai tangata 'e toko 54. Ko e tefito'i ngāue na'e tokosi'i taha' ko e ngaahi ngaue faka-volenitia 'ikai ma'u vahenga 'a ia na'e kau atu pe ki ai ha toko 4.

Tēpile 17: Kātoa 'o e ma'u ngāue mo e 'ikai ha ngāue 'i he ta'u 15 ki 'olunga.

Kakai ma'u ngāue mo e 'ikai ma'u ngāue	Kātoa	Tangata	Fefine
Tokolahi ma'ungāue	299	177	122
Tokolahi 'ikai ma'ungāue	45	21	24
Pēseti 'oku 'ikai ma'ungāue	13.0	10.6	16.4

Mei he kotoa 'o e kakai ta'u 15 ki 'olunga', na'e fe'unga mo e toko 299 'a e kau ma'u ngaue, pea ko e toko 45 pe 'o kinautolu na'e 'ikai ma'u ngaue. Na'e fakatokanga'i foki 'a e ki'i tokolahi si'i ange 'a e ma'u ngāue 'a e kakai tangata' 'i he kakai fefine.

Tēpile 18: To'utupu ma'u ngāue mo e 'ikai ma'u ngāue.

To'utupu ma'u ngāue mo e 'ikai ma'u ngāue	Kātoa	Tangata	Fefine
Tokolahi 'a e to'utupu ma'u ngāue	116	67	49
Tokolahi 'a e to'utupu 'ikai ma'u ngāue	26	12	14
Pēseti 'oku 'ikai ma'u ngāue	18.3	15.1	22.2

Na'e fe'unga mo e fanau to'utupu 'e toko 116 na'e ma'u ngaue, 'a ia ko e toko 26 pe 'o e to'utupu na'e 'ikai ma'u ngaue.

Tēpile 19: Tokolahi 'o e kakai ta'u 15 ki 'olunga mo honau lakanga ngāue.

Lakanga ngāue	Kātoa	Tangata	Fefine
Kātoa	189	123	66
Tokotaha pulengāue	4	2	2
Tokotaha ngāue fakapalōfesinale	34	15	19
Tokotaha ngāue fakatekinikale	8	5	3
Ngāue faka-kalake	11	3	8
Ngāue fefakatau'aki	23	9	14
Tokotaha ngāue 'i he Ngoue moe Toutai	29	26	3
Ngāue Fakamea'a	47	34	13
Ngāue Fakamīsini	11	7	4
Ngaahi ngāue kehekehe	19	19	-
Taumalu'i 'a 'ene 'Afio	3	3	-

Ko e tokolahi taha 'o kinautolu 'i he ta'u 15 ki 'olunga', 'a ia ko e toko 47, na'a nau ngaue fakamea'a, 'o tokolahi taha ai 'a e kakai tangata ko e toko 34 'i hono fakafehoanaki ki he kakai fefine 'e toko 13.

Ko e fakamatala 'o e ngaahi 'api nofo'anga.

Ko e ngaahi fakamatala ko 'eni' 'oku fekau'aki ia mo e tu'unga 'o e ngaahi 'api nofo'anga' 'i he kolo'.

Tēpile 20: Polokalama Ngaue Fakataimi ki Tu'apule'anga

Polokalama Ngaue Fakataimi 2020(15-64 ta'u motu'a)	2020	2021
Katoa	84	237
Ikai	18	153
Io	66	84
Io - Aositelelia (SWP or PLS)	30	36
Io - Nu'usila (RSE)	33	40
Io - 'Aositelelia mo Nu'usila	3	8
Ngaahi taumu'a kuo a'usia		Lahi 'o e ngaahi 'api
Fakatau e kongā 'api		2
Langa pe fakalelei'i e fale nofo'anga		22
Fakatau ha me'alele		32
Totongi ako		39
Fokotu'u pe kamata'i ha ki'i Pisinisi		-
Feau e fiema'u faka'aho 'o e famili		76
Ngaahi taumu'a kehe		2
Ikai ha taumu'a na'e a'usia		4
Palopalema fakasosiale(mahina 12 kuo'osi)		Lahi 'o e ngaahi 'api
'Io		2
'Ikai		64

'i he ta'u 2020, na'e fe'unga mo e toko 66 'a e kau mēmipa na'e kau atu ki he polokalama ngaue fakataimi ki tu'apule'anga'. Ko e tokolahi ko 'eni' na'e hiki hake ia ki he toko 84 'i he ta'u 2021. Ko e tokolahi taha' ko e kau ma'u ngaue ki Nu'usila, 'a ia na'a nau a'usia 'enau ngaahi taumu'a 'o tautautefito kiate kinautolu na'e fakataumu'a 'enau ngāue' ki hono feau 'o e ngaahi fiema'u faka'aho 'a e famili. 'Ikai ko ia pe, na'e mahino foki, ko e tokolahi taha 'o kinautolu na'e kau atu ki he polokalama ngāue' ni, na'e 'ikai hoko ha palepalema fakasosiale ki he'enau nofo' 'i he mahina 'e 12 kuo'osi. Ko e ngaahi 'api pe 'e 2 na'a nau fakahā ne nau fepaki mo e ngaahi palopalema ko 'eni'.

Tēpiti 21: Tefito'i ma'u'anga pa'anga 'o e 'api nofo'anga

Tefito'i ma'u'anga pa'anga 'o e 'api	Lahi 'o e ngaahi 'api '.
Kātoa	237
Ma'u vāhenga pau	50
Ma'u'anga pa'anga mei he pisinisi tautaha	4
Ma'u'anga pa'anga mei he fakatau atu ha koloa	32
Ma'u'anga pa'anga mei he 'api 'oku lisi atu	-
Ma'u'anga pa'anga mei he fale nofo totongi	-
Ma'u'anga pa'anga mei tu'apule'anga mo fakalotofonua	132
Ma'u'anga pa'anga malolo mei he ngaue'anga	6
'Ikai ha ma'u'anga pa'anga	7
Ngaahi ma'u'anga pa'anga makehe	6

Ko e tokolahi taha 'o e ngaahi 'api' na'e fakafalala 'enau ma'u'anga pa'anga ki he ma'u'anga pa'anga mei tu'apule'anga mo fakalotofonua' 'a ia ko e ngaahi 'api' e 132. Ko e tokosi'i taha' leva, ko e ngaahi 'api' e 4, 'a ia ko 'enau tefito'i ma'u'anga pa'anga' na'e ma'u mei he pisinisi taautaha.

Tēpiti 22: Ko e pa'anga ma'u pe foaki mai mei tu'apule'anga mo fakalotofonua ki he ngaahi 'api

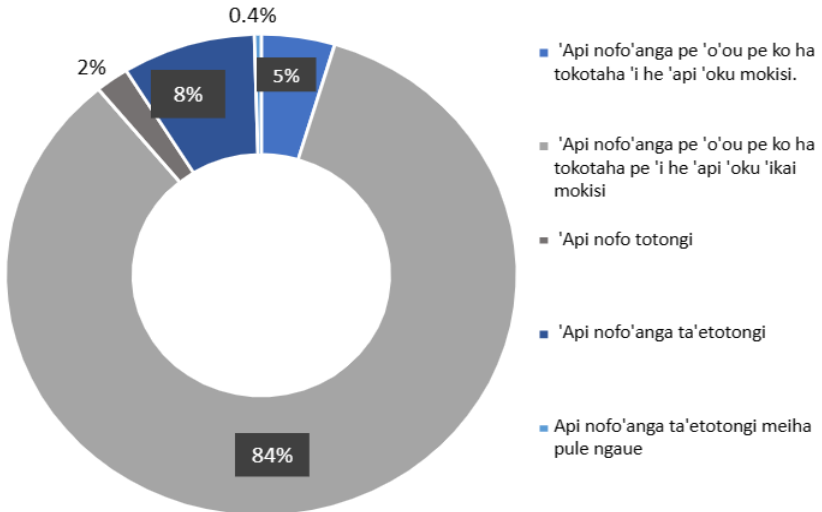
Pa'anga ma'u mai mei tu'a pule'anga mo fakalotofonua	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Katoa	230
Ikai ha pa'anga foaki/ma'u mai	43
Ma'u 'a e pa'anga ne foaki /ma'u mai	187
Feitu'u ne foaki mei ai e pa'anga	
Foaki mei he tu'apule'anga	119
Foaki mei tu'apule'anga moe fakalotofonua	57
Foaki fakalotofonua pe	11

Mei he ngaahi 'api kotoa na'e ma'u pa'anga ko e foaki mai' 'e 187, ko e tokolahi taha 'o kinautolu' ko e pa'anga 'omai mei tu'apule'anga (119). Kaikehe, ko e tokosi'i taha' ko e ngaahi 'api' e 11 'a ia na'e ma'u pe 'a e pa'anga foaki mai fakalotofonua pe, pea mo e ni'ihi, 'a ia ko e 'api' e 57 na'e fakatou ma'u mai 'enau pa'anga mei tu'apule'anga mo fakalotofonua foki.

Tēpiti 23: Founa hono ma'u 'o ha kekelele pe 'api nofo'anga

Founa hono ma'u 'o ha 'api nofo'anga	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga'.
Kātoa	237
'Api nofo'anga pe 'o'ou pe ko ha tokotaha 'i he 'api 'oku mokisi.	11
'Api nofo'anga pe 'o'ou pe ko ha tokotaha pe 'i he 'api 'oku 'ikai mokisi	200
'Api nofo totongi	5
'Api nofo'anga ta'etotongi	20
Api nofo'anga ta'etotongi meiha pule ngaue	1

Fakataata 2: Pēseti 'o e founga hono ma'u 'o ha 'api.

Ko e tokolahi taha ko e ngaahi 'api nofo'anga' 'a ia ko e pēseti 'e 84, ko e 'api pe 'o e tokotaha he 'api pea 'oku 'ikai ke mokisi. Ko e tokosi'i taha' leva ko e pēseti 'e 0.4, na'a nau nofo 'i ha 'api nofo'anga ta'etotongi mei ha pulengau.

Tēpile 24: Ko e lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga' mo e naunau 'oku langa'aki 'a e fale'.

Ngaahi naunau langa fale'	Faliki	'Ato	Holisi
Kātoa	237	237	237
Papa pe palaiuti	38	6	99
Kapa pe 'aluminiume	5	228	9
Piliki pe sima	192	2	128
Naunau langa fale tonga	2	1	1
Ngaahi naunau kehe	-	-	-

Ko e ngaahi naunau langa angamaheni taha na'e langa'aki 'a e ngaahi 'api pe fale nofo'anga' na'e kau ki ai 'a e piliki pe sima ki he faliki mo e holisi 'o e fale pea kapa pe 'aluminiume ki he 'ato.

Tēpile 25: Ma'u'anga vai inu.

Vai Inu	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Kātoa	236
Vai tupu	5
Vai sima	216
Vai sima pe tangike mei he kaunga'api pe fakakolo	12
Hina vai	3
Vai Haka	-
Ma'u'anga vai kehe	1

Ko e tokolahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga' na'e fakafalala 'enau ma'u'anga vai inu' mei he vai sima (216), pea toki hoko hake ki ai 'a e vai sima pe tangike vai mei he kaunga'api pe fakakolo.

Tēpile 26: Fa'ahinga 'o e falemālōlō mo honau tu'u'anga 'i he 'api nofo'anga'.

Falemālōlō he 'api nofo'anga	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga'
Kātoa	237
Falemālōlō palangi	211
Falemālōlō lingi	7
Falemālōlō ponu	13
Falemalolo falasi pe lingi kiha feitu'u kehe	1
Falemālōlō makehe	5
Tu'u'anga 'o e falemālōlō he 'api nofo'anga	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga'
'I loto 'i he fale nofo'anga	153
'I he loto 'api	82
Feitu'u kehe	2

Ko e tokolahi taha 'o e ngaahi 'api nofo'anga' na'a nau ngaue'aki 'a e falemalolo palangi (211) 'a ia ko e lahi taha 'oku tu'u pe 'i loto honau fale nofo'anga (153). Ko e tokosi'i taha' leva na'a nau ngaue'aki 'a e ngaahi falemālōlō falasi pe lingi kiha feitu'u kehe.

Tēpile 27: Ma'u'anga ivi feime'atokoni 'i he 'api nofo'anga' pea mo hono tu'u'anga'.

Sitou	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Katoa	237
lo	216
lkai	21
Ma'u'anga ivi ki he feime'atokoni	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Kātoa	237
'Uhila	4
Kasa	214
Kasa fakaenatula	7
Kalasini	-
Ivi mei he la'a	1
Fefie, Pulu, Nge'esi niu tafu afi	10
ivi feime'atokoni makehe	1
Tu'u'anga 'o e feitu'u feime'atokoni	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Kātoa	237
Peito 'i he fale nofo'anga	157
'Ikai ha loki kai pe peito 'i he fale nofo'anga	31
Feime'atokoni 'i tu'a	22
Peito feime'atokoni 'i tu'a	26
Feitu'u makehe	1

Ko e tokolahi taha 'o e ngaahi 'api' na'a nau ngaue'aki 'a e sitou (216) pea mo e kasa (214) ki he feime'atokoni. Ko e tokolahi taha' foki na'e tu'u pe 'a e peito 'i he fale nofo'anga (157). Ko e 'api nofo'anga pe 'e 1 na'a ne ngaue'aki 'a e ivi mei he la'aa mo e 'api nofo'anga 'e 1 na'a nau ngaue'aki 'a e ivi feime'atokoni makehe ki he feime'atokoni.

Tēpile 28: Kato ke moúí áki é he ápi ni he houa é 72.

Kato ke mo'ui 'aki e 'api ni he houa 72	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Katoa	237
lo	91
Ikai	146

Fakafuofua ki he pēseti 'e 62% 'o e ngaahi 'api nofo'anga, pe ko e ngaahi 'api kotoa 'e 146 na'e 'ikai maaú 'enau kato ke mo'ui 'aki 'e he famili he houa 'e 72 pe ko e 'aho e 3 'o ka hoko ha fakatamaki.

Tēpile 29: Lahi 'o e ngaahi 'api 'oku nau ngāue'aki e founga hono faka'auha 'o e veve'.

Founga hono faka'auha 'o e veve	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Katoa	237
Fetuku veve 'a e Pule'anga	234
Fetuku veve fakafo'ituitui	2
Tutu e veve	1
Fakapopo	-
Tanu e veve 'i he loto 'api / vao	-
Laku ki tahi pe vai	-
Tanaki veve 'a ha pisinisi fakataautaha	-

Ko e lahi taha 'o e ngaahi 'api nofo'anga' 'oku 'ave 'enau veve 'i he fetuku veve 'a e pule'anga (234), pea ko e tokosi'i taha' ko e 'api 'e 1 na'a nau tutu 'enau veve.

Tēpīle 30: Ko e ngaahi koloa pe naunau 'i he 'api nofo'anga'.

Koloa pe naunau he 'api nofo'anga	Lahi 'o e ngaahi 'api nofo'anga'.	Peseti 'o e ngaahi 'api nofo'anga
Kātoa	237	100
Telefoni to'oto'o	226	95
Sitou	216	91
Misinifo	203	86
Tangike vai pelesitiki	194	82
Tipota 'uhila	172	73
'Aisi fakapoloka	143	60
Misini CD/DVD	140	59
Letio fakamaka	111	47
Sima vai	107	45
TV	105	44
Ka	101	43
Aisi fakamokomoko	91	38
Komipiuta	59	25
Veeni	56	24
Fakapaku 'uhila	55	23
Misini tuitui	35	15
Pasikala	31	13
Loli	28	12
Vaka	22	9
Tepileti	20	8
Misini vai mafana	18	8
Misini vaka kitu'a	14	6
Senoleita	13	5
Misini vaka ki loto	10	4
Telefoni Laine	5	2
Misini fakaivia mei he la'a	4	2
Misini fakamokomoko 'ea	2	1
Paiki	2	1
Popao	2	1
Pasi	1	-

Ko e koloa 'e tolu 'na'e lahi taha hono ma'u 'e he ngaahi 'api nofo'anga' ko e telefoni to'oto'o (95%), sitou (91%) mo e misini fo (86%). Ko e koloa leva na'e tokosi'i taha hono ma'u' ko e pasi, 'a ia ko e 'api pe 'e 1 na'e 'i ai 'enau pasi.